

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора Горбатюка Романа Михайловича на дисертацію **Шліхти Ганни Олександрівни «Теоретичні та методичні засади формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі у процесі професійної підготовки»**, на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження та зв'язок із відповідними програмами, планами, темами

Досвід останніх десятиліть показує, що вплив комп'ютерних та інформаційних технологій на практично усі сфери життя людини постійно зростає. Нині ІТ-фахівці відіграють ключову роль у розробленні і впровадженні нових технологій, які мають визначальне значення для розвитку економіки, освіти, медицини, сучасної інфраструктури, комунікації та багатьох інших сфер. Водночас, з розвитком ІТ-сфери виникають нові етичні та соціальні проблеми, такі як кібербезпека, застосування технології штучного інтелекту, захист приватності й персональних даних. Зважаючи на означене ІТ-фахівці повинні бути готові до вирішення відповідних проблем, діяти етично та відповідально.

Показово, що сучасні роботодавці усе частіше шукають ІТ-фахівців, які не лише володіють технічними навичками, але й мають сформовані загальні компетентності, а також навички, що їх прийнято відносити до навичок ХХІ сторіччя. Дедалі більшої актуальності набувають ціннісно-деонтологічні компетентності, як динамічна система знань, навичок, умінь, цінностей й способу мислення, яка дозволяє сучасним ІТ-фахівцям ухвалювати етично обґрунтовані рішення, діяти відповідально та з повагою до інших людей.

Між тим, традиційна система підготовки ІТ-фахівців, як правило, зосереджена на розвитку фахових компетентностей, натомість питанням формування загальних компетентностей, зокрема ціннісно-деонтологічних, надається недостатня увага. Тому вважаємо обрану дисертанткою тему дослідження актуальною, а проведену наукову розвідку такою, що відповідає потребам часу.

Дисертація виконана відповідно до комплексної науково-дослідницької теми «Теоретико-методологічні засади становлення та розвитку аксіопедагогіки на сучасному етапі гуманізації системи освіти України» кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету, де працює дисертантка. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради цього ж університету.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації

Дисертанткою на належному методологічному рівні визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету і завдання, що узгоджуються з темою дисертації. Сформульовано концептуальну ідею дослідження, а також ретельно підбрано методи її реалізації й практичного втілення, що конкретизують процес дослідження, очікуваний результат, шляхи його досягнення.

Дисертаційна робота у всіх своїх складових спрямована на досягнення сформульованої мети: розроблення, обґрунтування та експериментальну перевірку теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців на основі сформованості ціннісно-деонтологічних компетентностей.

Опрацьована джерельна база (498 найменувань, з них 203 – іноземними мовами), яка містить актуальні наукові праці українських та зарубіжних авторів за темою дослідження засвідчує, що дисертантка здійснила ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі.

Для проведення дослідження Г. О. Шліхтою обрано комплекс методів, зокрема: аналітичні; контент-аналізу, узагальнення та систематизації; емпіричні – спостереження, опитування, анкетування й інтерв'ювання; метод педагогічного експерименту; пакет психодіагностичних методик; методи математичної статистики – кореляційний, факторний аналіз, метод семантичного диференціалу; графічні методи – для графічного відображення результатів експерименту. Сукупність вказаних методів надали дисертантці можливість теоретично обґрунтувати й практично реалізувати авторську модель формування ціннісно-

деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі у процесі професійної підготовки.

Пропозиціям, рекомендаціям і висновкам, що запропоновані у дисертації, притаманні повнота, логічність й наукова оригінальність, а також належний рівень обґрунтованості.

Зміст представленої на рецензування роботи, аналіз одержаних результатів надає підстави стверджувати про належний рівень проведеної наукової роботи, а також реалізацію визначених завдань й досягнення заявленої дослідницької мети.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження

Коментуючи наукові результати пропонованої дисертації, наголосимо на тих, що мають теоретичне й практичне значення для педагогічної науки і практики.

За підсумками проведеного дослідження дисертанткою вперше було розроблено теоретичні та методичні засади формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі у процесі професійної підготовки. Цьому передувало визначення сутності структури феномену ціннісно-деонтологічних компетентностей сучасного ІТ-фахівця на підставі авторського визначення понять «аксіологічне знання», «деонтологічне знання», концептуалізації навичок і вмінь, цінностей та особистих якостей як елементів ціннісно-деонтологічних компетентностей ІТ-фахівця.

Автором методично оформлено й упроваджено у послідовний і системний освітній процес професійної підготовки авторську модель, організаційно-педагогічні умови та технології інноваційного виміру, застосування яких забезпечує сформованість ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі. Заслугує також на увагу інструментарій для оцінювання рівня сформованості ціннісно-деонтологічних компетентностей ІТ-фахівця, зокрема система обґрунтованих критеріїв і показників.

Привертають увагу обґрунтовані авторські формули аксіологічної компетентності і деонтологічної компетентності, а також уведене до наукового

обігу поняття «актуалізатор ціннісно-деонтологічних компетентностей». Варто відзначити, що дисертантка досить ретельно й відповідально застосовує різноманітні поняття й категорії у своєму дослідженні, що завжди супроводжується їх обґрунтуванням або авторським визначенням.

Означене свідчить, що Г. О. Шліхта глибоко й ґрунтовно занурилась в обрану тему дослідження й водночас змогла напрацювати матеріал, якому притаманні ознаки новизни й перспектива практичного застосування.

Значення одержаних результатів для науки і практики

Теоретичне значення дослідження полягає в установленні й обґрунтуванні:

1) теоретичного положення, за яким у майбутнього фахівця ІТ-галузі – з огляду на специфіку професійної діяльності – культура і ділові якості зливаються у структурі гармонійної ціннісно-деонтологічної компетентності як особистісного новоутворення; 2) методики формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі у процесі професійної підготовки шляхом реалізації системи організаційно-педагогічних умов і відповідних їм педагогічних технологій інноваційного виміру.

У практичному контексті результати дослідження (матеріали наукових статей і тез конференцій) можуть бути використані в освітній діяльності закладів вищої освіти для професійної підготовки майбутніх фахівців ІТ-галузі. Накопичені матеріали вже лягли в основу навчального посібника «Технології формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі в процесі професійної підготовки» для гарантів та викладачів освітньо-професійних програм підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальностей 122 «Комп'ютерні науки», 123 «Інженерія програмного забезпечення». Крім того, теоретичні й емпіричні результати дисертації також знайшли практичне застосування в авторських курсах «Теорія формування цінностей фахівця» і «Дизайн мислення». Результати дисертації вже впроваджено в освітній процес низки українських університетів, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців ІТ-галузі.

У дисертації доведено зв'язок між формуванням навичок XXI століття й розвитком ціннісно-сміслової сфери ІТ-фахівців, що слугує практичним підтвердженням значущості дослідження. На основі аналізу міжнародних ІТ-асоціацій і товариств запропоновано практичні рекомендації щодо впровадження у практику професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців ціннісно-деонтологічного складника задля досягнення вищого рівня їхньої готовності до професійної діяльності.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Акцентуючи увагу на науковій новизні дисертації та її практичній значимості, зазначимо, що звернення до результатів дослідження доречне під час викладання освітніх компонент, укладання навчальних програм, навчальних посібників і рекомендацій з дисциплін професійного спрямування під час підготовки майбутніх ІТ-фахівців.

Крім того, представлені в роботі результати дослідження можуть бути використані науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти, науковцями, здобувачами вищої освіти, докторантами, аспірантами, магістрантами у межах теоретичних й практичних досліджень щодо проблематики формування загальних, зокрема ціннісно-деонтологічних, компетентностей майбутніх фахівців в ІТ-галузі у процесі професійної підготовки.

Повнота викладу основних результатів дисертації

Основні положення та результати дисертації відображено у 44 наукових публікаціях (із них 32 – одноосібні). При цьому 24 публікації відображають основні результати дослідження (з них 3 статті у виданнях, що є індексованими у наукометричних базах Web Of Science і Scopus, 21 стаття у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України). Крім цього, 20 публікацій додатково висвітлюють результати дисертації у наукових періодичних виданнях інших держав і у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Схвально відзначимо, широку презентацію результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження викладено в доповідях, обговорено та схвалено на засіданнях і науково-методичних семінарах кафедри Рівненського державного гуманітарного університету, а також на міжнародних, усеукраїнських науково-практичних конференціях. Вказане є свідченням того, що результати дослідження є новими, науково обґрунтованими і у своїй сукупності значимими для сучасної педагогічної науки й практики.

Характеристики структури і змісту дисертації

Дисертаційна робота складається з анотації українською й англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації складає 544 сторінки, із них основного тексту 395 сторінок, що відповідає вимогам до такого виду наукових робіт.

У першому розділі *«Теоретичні та методологічні засади дослідження проблеми забезпечення ціннісно-деонтологічного складника професійної підготовки майбутніх фахівців ІТ-галузі»* проаналізовано професійну підготовку майбутніх фахівців ІТ-галузі в контексті сучасних і перспективних науково-технічних і суспільно-економічних тенденцій, окреслено аксіологічний та деонтологічний дискурси професійної підготовки в сучасних закладах вищої освіти, вивчено ступінь розробленості проблеми дослідження й перспективи її розв'язання.

У другому розділі *«Обґрунтування змісту ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі»* розглянуто ціннісно-деонтологічний складник системи компетентностей майбутнього ІТ-фахівця, розкрито їхню сутність і структуру, а також проведено дизайн ціннісно-деонтологічних компетентностей сучасного ІТ-фахівця.

У третьому розділі *«Освітні концепції та педагогічні технології формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі»* сформульовано концептуальні й теоретико-методологічні основи освітнього процесу сучасної професійної підготовки, узагальнено зарубіжний

досвід формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі у процесі професійної підготовки, визначено педагогічні технології та інноваційне забезпечення формування таких компетентностей.

У четвертому розділі *«Моделювання процесу формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі»* обґрунтовано та схарактеризовано організаційно-педагогічні умови моделювання формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі, систематизовано засоби діагностування сформованості відповідних компетентностей, побудовано структурно-функціональну модель професійної підготовки майбутніх фахівців ІТ-галузі в контексті виконання завдання формування ціннісно-деонтологічних компетентностей.

У п'ятому розділі *«Організація та проведення дослідно-експериментальної перевірки ефективності моделі формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі»* описано зміст, структуру, діагностувальний інструментарій та експериментальну перевірку ефективності розробленої системи формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі. Дослідно-експериментальну роботу проводили у два етапи: констатувальний і формувальний, розподілені на дві стадії.

Зміст кожного розділу, вступу й висновків дисертації Г. О. Шліхти відповідають темі й меті дослідження, відображають виконання поставлених завдань, підтверджують концептуальну ідею дослідження, містять наукову новизну й мають практичне значення, а отже заслуговують на схвальну оцінку.

Ідентичність змісту реферату і основних положень дисертації

Реферат дисертації та публікації автора достатньо повно відображають основні результати та висновки проведеного дисертаційного дослідження.

Порівняння тексту реферату з текстом дисертації дозволяє дійти висновку про ідентичність основних положень дисертаційного дослідження та матеріалу, викладеного в рефераті.

Реферат не містить інформації, яка відсутня в дисертації. Наукові висновки, положення й рекомендації, наведені у рефераті, належно розкриті й обґрунтовані у рукописі дисертації.

Відповідність дисертації паспорту спеціальності

Дисертація Шліхти Ганни Олександрівни на тему «Теоретичні та методичні засади формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі у процесі професійної підготовки» відповідає паспорту спеціальності 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти, а саме наступним пунктам паспорта спеціальності: 1) теоретико-методологічні основи професійної освіти; 2) інноваційні процеси у професійній освіті; 3) педагогічні засади професійно-творчого розвитку особистості в системі неперервної професійної освіти.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи безсумнівні позитиви та здобутки рецензованого дослідження дисертантки, необхідно звернути увагу на певні дискусійні положення дисертації, які очевидно потребують уточнення та коментарів дисертантки.

1. У параграфі 1.1. логічно обґрунтовано позицію, що процес цифровізації життєвої практики сучасного суспільства актуалізував низку вимог до організації освітнього процесу професійної підготовки фахівців ІТ-галузі, зокрема долучення таких фахівців до аксіологічної культури та деонтологічного типу мислення. Водночас, мета роботи полягає у розробленні, обґрунтуванні та експериментальній перевірці теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців на основі сформованості ціннісно-деонтологічних компетентностей. Як пов'язані аксіологічна культура і деонтологічний тип мислення та аксіологічна й деонтологічна компетентності?

2. У дисертації (с. 139) компетентність трактується як «практична активація кількох типів знань у певній ситуації та життєвому (зокрема професійному) контексті». Як таке розуміння компетентності враховано у контексті укладання організаційно-педагогічних умов формування ціннісно-деонтологічних компетентностей?

3. В роботі представлений параграф – 3.2., у якому аналізується досвід формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі у процесі професійної підготовки. При цьому аналізується досвід трьох університетів. Чи можна вважати таку вибірку достатньою?

4. У представленій роботі у параграфі 2.3 дисертанткою розроблено формули аксіологічної й деонтологічної компетентності. Не заперечуючи обґрунтованість вказаних формул, виникає питання, чому відповідна процедура позначена поняттям «дизайн», а не «конструювання»?

5. Дисертантка формулює в роботі значну кількість визначень, тобто активно застосовує дефінітивний підхід, втім в описі загальної методології його не згадує.

6. Частина таблиць, яка згадується в основному тексті, винесена у додатки. Втім, подекуди, цього робити не варто, адже втрачається момент наочності.

Висловлені зауваження й побажання загалом не знижують цінність представленого дослідження, його науково-теоретичного й практичного значення.

Загальний висновок

У цілому робота Г. О. Шліхти, «*Теоретичні та методичні засади формування ціннісно-деонтологічних компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі у процесі професійної підготовки*», є цілісним, ґрунтовним, завершеним, самостійним науковим дослідженням, що репрезентує вдумливого науковця. Окремо варто відзначити стиль написання дисертації, у якому поряд з теоретичними викладками й практичними рекомендаціями чітко простежується авторська позиція, прочитується самостійний пошук дисертанткою відповідей на актуальні питання сучасного педагогічного дискурсу.

Отже, можна зробити висновок, що рецензована дисертація є завершеною самостійною працею, у якій отримано науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що можуть бути оцінені як вагомий внесок у теорію і методику професійної освіти. У роботі доведено актуальність й обґрунтовано теоретичні й методичні засади формування ціннісно-деонтологічних

компетентностей майбутніх фахівців ІТ-галузі у процесі професійної підготовки. Винесені на захист положення є справді новими, а висновки – аргументованими.

Дисертація відповідає вимогам пп. 7–9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197) та іншим вимогам Міністерства освіти і науки України до дисертаційних досліджень, а її авторка, Шліхта Анна Олександрівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,
завідувач кафедри машинознавства
та транспорту Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
доктор педагогічних наук, професор

Роман ГОРБАТЮК

Місце *Горбатюк Р.*
з а с в і д ч у ю:
начальник відділу кадрів
Горбатюк Р.